

KRÁLOVSKÝ KOMORNÍK FRANTIŠEK DÓCZY: Utváranie kontaktov a spoločenský vzostup na jagelovskom dvore v Budíne¹

PAVOL MALINIAK

Royal chamberlain Francis Dóczy: Networking and social rise at the Jagiellonian court in Buda

The social advancement of Francis Dóczy (c. 1478–1526) is an example of a successful combination of family background and personal qualities. The fact that he was a half-orphan led to his upbringing being taken over by his uncle Urban, a prelate and master of the treasury. From his childhood, Francis Dóczy was already at the court of the Hungarian Kingdom, where he maintained his position for several decades thereafter. He worked among the royal chamberlains for a long time, including as master chamberlain. As a sign of the trust of both Hungarian kings Wladislaus II and Louis II, Francis Dóczy was entrusted with diplomatic tasks and also held several offices of county governor.

Keywords: Kingdom of Hungary, Jagiellonian dynasty, courtier Francis Dóczy, royal court, royal chamberlains, social ties

Biografie uhorských dvoranov v závere stredoveku vzhľadom na relatívne početné a rôznorodé pramene prinášajú mnohé detaily o mechanizmoch ich spoločenského vzostupu. Poznatky o konkrétnych členoch panovníckeho dvora umožňujú na jednej strane sledovať ich individuálne životné dráhy (nie nevyhnutne iba kariérny postup), na druhej strane komparácia s údajmi o súbežne pôsobiacich dvoranoch prispieva k poznaniu širšieho dobového rámca a ponúka prípadné všeobecnejšie závery. Príkladom pomerne podrobne zdokumentovaných aktivít na dvore je kráľovský komorník František Dóczy. Základné práce o tejto historickej osobnosti poskytla maďarská historiografia, v rámci ktorej sa dejinám šľachtických rodov a panovníckemu dvoru venuje už niekoľko generácií

---

1 Tento text je výstupom z riešenia projektu VEGA 1/0148/24 Mocenské, duchovné a intelektuálne elity moháčskeho obdobia v Uhorsku.

bádateľov. Snáď prvým bol pred bezmála 150 rokmi Gusztáv Wenzel. V útlej, ale faktograficky bohatej monografii sústredil záujem na konflikty príbuzných Františka Dóczyho s banskými mestami v priestore súčasného stredného Slovenska. K pozitívnym stránkam Wenzelovho diela patrí upriamenie pozornosti na výskum v tom čase známej korešpondencie medzi členmi rodu.² Na sklonku rakúsko-uhorskej monarchie uverejnil dvojicu prác József Főgel. Zameral sa na fungovanie a skladbu dvora uhorských Jagelovcov: Vladislava II. a Ludovíta II., pričom priniesol niektoré údaje aj o účinkovaní Františka Dóczyho.³ Posun v heuristike, ale aj v tematickom a metodickom zacielení modernej historickej vedy zvýraznili príspevky Andrása Kubinyiho, ktorý ešte v ére socializmu začal systematický dvorský výskum a udržiaval kontakty so západoeurópskou mediavistikou (na rozdiel od vtedajšieho Československa). A. Kubinyi vytvoril základy pre porovnávací výskum dvoranov, terminológiu a kategorizáciu dvorských úradov, spolu s rekonštrukciou ich pôsobnosti a každodenného života.⁴ Súčasný výskum reprezentuje Tibor Neumann, ktorý zastrešuje aj projekt biografického korpusu uhorských dvoranov. Čerstvou novinkou z produkcie je zborník „Lud kráľovského domu“ venovaný fungovaniu dvora uhorských kráľov a kráľovien v závere stredoveku. T. Neumann je zároveň autorom úvodnej rozsiahlej štúdie. Predstavil v nej aktuálne poznatky o význame a vývoji dvorských titulov, štruktúre dvorskej spoločnosti, vrátane prehliadaných tém, akými sú vek pážat, nástup dvoranov do služby, rozdiely medzi dvorskými rytiermi, familiármi a komorníkmi, alebo kontinuita zastávaných úradov. Značnú pozornosť pritom ve-

2 Gustáv WENZEL, *Boje dolnouhorských banských miest s Dóczyovcami z Veľkej Lúče 1494–1548*, Modra 2017. Preklad pôvodného vydania IDEM, *Az alsómagyarországi bányavárosok küzdelmei a Nagy-Lucsei Dóczyakkal 1494–1548*, Budapest 1876.

3 József FŐGEL, *II. Ulászló udvartartása (1490–1516)*, Budapest 1913; IDEM, *II. Lajos udvartartása (1516–1526)*, Budapest 1917.

4 András KUBINYI, *Bárók a királyi tanácsban Mátyás és II. Ulászló idejében*, Századok 122, 1988, s. 147–215. Vyšlo aj v nemčine IDEM, *Stände und Ständestaat im spätmittelalterlichen Ungarn*, Herne 2011, s. 41–165. Z mladších prehľadových prác IDEM, *A királyi udvar élete a Jagelló-korban*, in: Kelet és nyugat között. Történeti tanulmányok Kristó Gyula tiszteletére, László Koszta (ed.), Szeged 1995, s. 309–335; IDEM, *A királyi udvar a késő középkori Magyarországon*, in: Idővel paloták... Magyar udvari kultúra a 16–17. században, Nóra G. Etényi – Ildikó Horn (ed.), Budapest 2005, s. 13–32.

noval komorníkom a ich meniacej sa organizácii v závislosti od jednotlivých panovníkov.⁵

Vzhľadom na obsiahle a už publikované poznatky nie je hlavným cieľom predkladaného textu iba sledovanie kariérnej dráhy komorníka Františka Dóczyho. Zameriam sa predovšetkým na menej známe začiatky jeho účinkovania na uhorskom kráľovskom dvore. Uprednostním preto najmä obdobie vlády Vladislava II. Charakter prameňov, zvlášť vzácne zachovaný súbor korešpondencie, dovoľuje zároveň skúmať formu a obsah komunikácie, priestorovú mobilitu a utváranie spoločenských väzieb. V tejto súvislosti upriamim pozornosť aj na kontakty s českým prostredím, doterajším bádáním reflektované okrajovo.⁶ Poznatky o Dóczyom súčasne poskytujú možnosti pre porovnávací výskum s inými dvoranmi. Pokúsím sa tak prispieť k zodpovedaniu otázky, do akej miery išlo o výnimočný, alebo naopak štandardný prípad uplatnenia v dvorskom prostredí. Spomínané začiatky kariéry Františka Dóczyho sú neodmysliteľne spojené s postavou jeho strýka Urbana. Vďaka úspešnému pôsobeniu v službách cirkvi sa presadil na kráľovskom dvore. Následne v tejto pozícii podporoval široké príbuzenstvo, zvlášť svojich synovcov. Jedným z nich bol aj František. Narodil sa najpravdepodobnejšie v roku 1478. Obdobie narodenia približuje dohoda o budúcom sobáši uzavretá v januári 1486 medzi jeho strýkom Urbanom a uhorským šľachticom Jurajom Forsterom. Podľa nej sa František, syn nebohého Benedikta, ktorý už dovŕšil osem rokov, zasnúbil s Annou Forsterovou, ktorá ešte nedovŕšila sedem rokov. Plánované manželstvo sa neskôr neuskutočnilo.⁷ Rok 1478 je dôležitý aj z iných dôvodov. Uhorský kráľ Matej Korvín vtedy daroval Urbanovi a jeho bratom Blažejovi, Jánovi a Benediktovi štyri poddanské usadlosti v dedine

5 Tibor NEUMANN, *Udvári címek és szolgálát a középkor végi Magyarországon*, in: „Királyi házunk népe“. Királyi és királynéi udvartartás a középkor végén, Tibor Neumann (ed.), Budapest 2024, s. 17–104.

6 Široký okruh prameňov vyžaduje zúženie optiky iba na tie osoby alebo rody, ktoré v listinách a listoch figurujú opakovane a preukazujú priame väzby k panovníckemu dvoru. Okrem prameňov dostupných v edíciách sú všetky citované archívne dokumenty Maďarského národného archívu – krajinského archívu (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatiikai levéltár – Diplomatiikai fényképtárgygyűjtemény, ďalej MNL OL, DL-DF) dostupné v zdigitalizovanej podobe na stránke <https://archives.hungaricana.hu/hu/charters/> [prístup 4. 9. 2024].

7 MNL OL, DL 103 030; G. WENZEL, *Boje dolnouhorských banských miest*, s. 13, 27.

Veľká Lúč (dnes Lúč na Ostrove) v Bratislavskej stolici. Ich otcovský dom v susedstve darovaných usadlostí kráľ vyhlásil za pravú šľachtickú kúriu. Drobné akvizície získal Urban s bratmi už v predchádzajúcich rokoch. Matej Korvín im zároveň udelil erb a vďaka Urbanovým zásluhám ešte v roku 1472 všetkých povýšil medzi šľachticov. Nobilitácia rodiny sa vzťahovala aj na potomkov, vrátane Františka. Jeho otec Benedikt zakrátko zomrel, čo viedlo k tomu, že maloletý František už od roku 1479 figuroval v pozícii dediča práv a vlastníckych podielov.⁸ Je zrejme výstižné, že príbuzní ho zahrnuli medzi spoludedičov v detskom veku. Po nadobudnutí plných vlastníckych práv v dospelosti s ním už natolko nepočítali.

Františka, ktorý podľa všetkého nemal súrodencov, sa ujal jeho strýko – buďínsky lektor kanonik, ostrihomský a stoličnobelehradský prepoš, kráľovský pokladník, rábsky a jágerský biskup, taverník, tekovský župan, delegovaný palatínsky sudca a strážca kráľovskej koruny Urban z Veľkej Lúče. Podľa slov súčasníka, talianskeho humanistu Galeotta Martia, sa Urban bohatstvom vyrovnal menším kráľom. Dôverne poznal mnohé knihy, vďaka ktorým dokázal viesť rozpravy s učencami. Niektoré zo zväzkov z jeho knižnice sa zachovali do súčasnosti.⁹ Obdobnú situáciu, keď vďaka dlhoročnému pôsobeniu v radoch episkopátu a zastávaným dvorským úradom vzrástlo spoločenské postavenie širokého príbuzenstva, možno dokumentovať v prípade ostrihomského arcibiskupa To-

8 MNL OL, DF 225 501, 225 748, DL 18 054; G. WENZEL, *Boje dolnouhorských banských miest*, s. 8–9. Erbové listiny publikovali Zoltán DARÓCZY, *Dóczyak és Nagylucseyek*, Turul 52, 1938, s. 83–84; Gyula SCHÖNHERR, *Nagylúcei Orbán czimereselevele 1480-ból*, Turul 16, 1898, s. 67. Dohody z roku 1485, kde František figuruje ako spoludedič uverejnené v *Archivum familiae Majtényi*, Fontes rerum Slovacarum III, Miloš Marek (ed.), Kraków – Trnava 2013, č. 206, s. 311; *Archivum familiae Očkaj*, Fontes rerum Slovacarum IV, Miloš Marek (ed.), Kraków – Trnava 2015, č. 221, s. 269.

9 Norbert C. TÓTH, *Az esztergomi székes- és társaskáptalanok archontológiája 1100–1543*, Budapest 2019, s. 65; Norbert C. TÓTH et al., *Magyarország világi archontológiája 1458–1526 I. Főpapok és bárók*, Budapest 2017, s. 35, 40, 81, 106, 130; György SZABÓ, *Nagylucsei Dóczy Orbán Imádságokönyve*, Új Látóhatár 7, 1964, s. 385–391; Jolán BALOGH, *A művészet Mátyás király udvarában I*, Budapest 1966, s. 211, 699; Péter FARBAKY et al., *Matthias Corvinus, the King. Tradition and Renewal in the Hungarian Royal Court 1458–1490*, Budapest 2008, s. 279–280, 488–490; GALEOTTUS MARTIUS NARNIENSIS, *Znamenité, múdre i žartovné výroky a činy kráľa Mateja*, Ludmila Buzássyová – Daniel Škoviera (ed.), Bratislava 2005, kap. 32, s. 240–243.

máša Bakócza. Pochádzal rovnako z poddanského prostredia, čo však neobmedzovalo jeho príbuzných (zvlášť synovcov z rodu Erdődyovcov) v postupe medzi šľachtickou elitou.¹⁰ Preláti neurodzeného pôvodu tvorili úzku, ale o to úspešnejšiu skupinu. Svoj vplyv mohli presadzovať individuálne podľa zastávaných funkcií a osobnostných predpokladov. Vzhľadom na chýbajúcich dedičov nadobudnuté majetky odovzdávali mladším príbuzným. Vytvárali im aj podmienky pre kariérny postup.

Urban z Veľkej Lúče sa postaral o vzdelanie, výchovu a prípravu Františka Dóczyho na jeho budúce pôsobenie. Františka si vybral na rozdiel od ďalších synovcov pravdepodobne kvôli veku. V nedávno publikovanej evidencii navrhovaných členov dvora ostrihomského arcibiskupa Hypolita d'Este vystupuje v roku 1486 medzi pážatami (*pueri*) veľavravne „František, synovec pána pokladníka“. Patril medzi spoločníkov a súčasne rovesníkov Hypolita, ktorý bol tiež v detskom veku. Arcibiskup mal iba sedem rokov. Väčšina z pážat pochádzala z popredných barónskych a magnátskych rodov (Frankopan, grófi zo Svätého Jura, Báthory, Drágffy, Ország). Prítomnosť Dóczyho pochádzajúceho z nedávno nobilitovanej rodiny medzi nimi zvyrazňovala pozíciu jeho strýka. Nie je vylúčené, že František pri mladom prelátovi pôsobil aj v nasledujúcom období. Mohla by to naznačovať služba jeho staršieho bratranca Damiána, ktorý bol úradníkom arcibiskupa.¹¹ Biskup Urban zomrel zrejme 9. októbra 1491.¹² Z ďalšieho vývoja je zrejmé, že František Dóczy medzitým začal účinkovať na dvore nového uhorského kráľa Vladislava II. Vzhľadom na vek bol naďalej páža. Po

-
- 10 Azda aj kvôli nejasnému pôvodu v nobilitačnej listine bádanie označovalo pôvod biskupa Urbana za šľachtický či meštiansky. Erik FÜGEDI, *Hungarian Bishops in the Fifteenth Century (Some Statistical Observations)*, in: Kings, Bishops, Nobles and Burghers in Medieval Hungary, János M. Bak (ed.), London 1986, s. 379–380, 384–389; Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526) I. Hospodářská základna a královská moc*, Praha 1992, s. 276–277. K príbuzenstvu Tomáša Bakócza detailne Norbert C. TÓTH, *Erdődi Bakóc Tamás érsek rokonsága (Rekonstrukciós kísérlet)*, Turul 91, 2018, s. 10–29. O náraste vplyvu Erdődyovcov na príklade Čabradského panstva Pavol MALINIÁK, *Čabradské panstvo v stredoveku*, Banská Bystrica 2019, s. 41–53, 126–135.
- 11 Hajnalka KUFFART – Tibor NEUMANN, „*Olyan szép kisérlete lesz, mint kevés úrnak Itáliában*“. *Az esztergomi érseki udvartartás szervezése 1486/87 folyamán*, Történelmi Szemle 63, 2021, s. 348, 350, 353, 357, 359, 363–364, 375.
- 12 N. C. TÓTH, *Magyarország világi archontológiája 1458–1526. I.*, s. 35, pozn. 97.

dovŕšení 14 rokov sa stal mládencom (*adolescens*) a mohol tak pokračovať zaradený medzi mladými šľachticmi. Podobne, ako v Ostrihome, aj v Budíne spolu s Františkom pôsobil na dvore súběžne jeho bratranec, tentoraz Klement z Veľkej Lúče.¹³

Prvé správy o prítomnosti Františka Dóczyho na kráľovskom dvore pochádzajú z roku 1494. Uhorský kráľ Vladislav II. vydal 22. januára 1494 listinu, ktorou riešil postavenie dedičov po šľachticovi Imrichovi Dóczy, ktorý nedávno zomrel. Imrich bol otčimom Františka, ktorý si podľa neho osvojil prímene Dóczy (Dóci) podľa majetku Dóc (dnes Dolat v Rumunsku). Margitu, vdovu po Imrichovi a jej syna Františka, kráľovho komorníka (*cubicularius*) so všetkými ich majetkami a majetkovými právami zobral kráľ pod ochranu. Za ich poručníka a ochrancu kráľ ustanovil niekdajšieho severinského a bosnianskeho bána Františka Harasztiho. Županovi Temešskej stolice, kde sa nachádzalo dedičstvo Dóczyovcov panovník nariadil, aby poskytol Františkovi Harasztimu pomoc, ak ju bude potrebovať. Nie je prekvapujúce, že Haraszti bol s Dóczyovcami spríbuznený. Jeho manželkou bola Žofia Dóczyová, neter nebohého Imricha.¹⁴ Ako je zrejmé z ďalšieho vývoja, František Haraszti úlohu ochrancu a podporovateľa plnil dlhodobejšie. Označenie Františka Dóczyho ako komorníka predovšetkým naznačuje, že v postavení mládenca slúžil v blízkosti kráľa. Ďalšia zmienka o Františkovi Dóczy, pochádza z účtov. Podľa účtovného registra úradu kráľovského pokladníka vyslal kráľ Františka Dóczyho (bez uvedenia funkcie) na jeseň v roku 1494 na juh Uhorska ku kaločskému arcibiskupovi Petrovi Váradimu.¹⁵ Františkovi, poverenému úlohou posla alebo doručiteľa správy, na dvore zjavne

13 T. NEUMANN, *Udvári címek és szolgálat*, s. 27–33, 76, pozn. 297; *Registrum proventuum regni Hungariae. A Magyar Királyság kincstartójának számadáskönyve (1494–1495)*, Tibor Neumann (ed.), Budapest 2019, s. 202–203; *Účty budínského dvora krále Vladislava II. Jagellonského (1494–1495)*, Petr Kozák (ed.), Praha 2019, s. 123.

14 MNL OL, DL 20 135, 37 676; Z. DARÓCZY, *Dóczyak és Nagylucseyek*, s. 82–83. K Harasztiho kariére N. C. TÓTH, *Magyarország világi archontológiája 1458–1526. I.*, s. 140, 150–151. K jeho vzťahom k Dóczyovcom MNL OL, DL 18 640; Sándor MÁRKI, *A Dóczyak Aradban*, Turul 9, 1891, s. 189–191; Pál ENGEL, *Magyar középkori adattár. Középkori magyar genealógia*, Budapest 2001, CD-ROM, heslá Dóci a Haraszti.

15 *Registrum proventuum regni Hungariae*, s. 195; *Účty budínského dvora*, s. 118. Príkaz na vplatenie 2 florénov vydal pokladní 2. novembra 1494 Vavrínek Bradác, vo finančných otázkach v tom čase rozhodujúci kráľovský komorník. A. KUBINYI, *A királyi udvar élete*, s. 319.

dôverovali. Hoci jeho vplyvný strýko už nežil, začínajúci komorník si dokázal získať priazeň panovníka. V závere roku 1494 získal František „po zväžení vernosti a služieb“ od Vladislava II. donáciu na niekoľko majetkov v Temešskej stolici.¹⁶ Udelenie majetku okrem zásluh zároveň signalizuje Dóczyho plnoletosť.

Postavenie na dvore si udržiaval aj naďalej. V roku 1497 sprevádzal Vladislava II. počas cesty na Moravu a v Čechách. Pred kráľa v tom čase predstúpili Klement z Veľkej Lúče s bratrancom Františkom a požiadali o potvrdenie listiny na ich majetky ležiace v Komárňanskej stolici. Panovník im preto v Prahe 2. apríla 1497 vydal novú listinu.¹⁷ Prítomnosť Františka i Klementa v českom prostredí otvára otázku jazykových kompetencií členov kráľovho sprievodu. Vzhľadom na nedostatočnú znalosť maďarčiny u Vladislava II. upozornil Tibor Neumann na šľachticov v úzkom okruhu panovníka ovládajúcich slovanské jazyky. Ich odporúčaním a výberom riešil dvor komunikačný problém medzi kráľom a jeho dôverníkmi. Z pochopiteľných dôvodov boli takýto členovia dvora výrazne zastúpení aj počas pobytu Vladislava II. v Českom kráľovstve. Išlo o bilingválnych uhorských šľachticov prevažne zo slovenských a chorvátskych regiónov (napr. Mikuláš Tárcaz z Kamenice, Marek Horvát z Kamičaku), ktorí sa dokázali dohovoriť s kráľom aj s českými hosťmi.¹⁸ I keď rodným jazykom Františka Dóczyho bola najpravdepodobnejšie maďarčina, jazykové znalosti si mohol rozšíriť buď priamo na kráľovskom dvore, alebo ešte v detstve na majetkoch svojich príbuzných, napríklad na hrade Revište v Tekovskej stolici. Práve k tomuto sídlu neskôr prejavoval špecifický vzťah.

Osobný kontakt s panovníkom zdŕžiavajúcim sa prevažne v rezidencii v Budíne, tvoril významnú, avšak nie jedinou možnosť pre ústretové vybavovanie žiadostí členov dvora. Komorníci patrili k najpočetnejším skupinám dvoranov (*au-*

16 MNL OL, DL 72 065.

17 MNL OL, DF 274 814. Znenie listiny (bez kancelárskej poznámky) publikoval Mór WERTNER, *A nagylucei (Dóczy) család nemzedék-rendjébez*, Történelmi Tár 22, 1899, s. 85–88. K lokalizácii majetkov Tomáš SITÁR, *Osídlenie Komárňanskej stolice v stredoveku*, Krná 2023, s. 69, 99, 129, 197, 244, 267–268.

18 Tibor NEUMANN, *Slabý kráľ, či oběť okolností? Vladislav II. z maďarského pohľadu*, Dějiny a současnost 4, 2012, s. 41; IDEM, *Dienstleister der Dynastie. Die neue Aristokratie von König Wladislaw II. und der Wiener Fürstentag*, in: Das Wiener Fürstentreffen von 1515. Beiträge zur Geschichte der Habsburgisch-Jagiellonischen Doppelvermählung, Boguslaw Dybaś – István Tringli (ed.), Budapest 2019, s. 171–172; IDEM, *Udvári címek és szolgálat*, s. 62, 76.

lici, curienses), aj keď ich počet nebol ustálený. V prvom desaťročí vlády Vladislava II. ich podľa súčasných poznatkov slúžilo pomerne málo: päť českých a sedem uhorských komorníkov. Neskôr ich počet narástol na niekoľko desiatok, ale iba niektorí boli trvalo prítomní po boku panovníka.¹⁹ Ak nežiadal František o vydanie listín kráľa osobne, mohol ako príjemca využiť intervenciu vyššie postavených členov dvora. V praxi išlo o osobu relátora, ktorý zabezpečil vydanie listiny na základe oficiálneho poverenia od panovníka. Relátor bol zodpovedný nielen za vydanie, ale aj obsah listiny.²⁰ Vyššie spomenuté dokumenty vydané pre Františka Dóczyho zahŕňajú aj kancelárske poznámky. Podľa nich boli relátormi kráľovský pokladník a stoličnobelehradský prepošt. V oboch prípadoch boli spojení s kráľovskou kanceláriou a ich vzťah k Františkovi Dóczymu to bližšie neobjasňuje. O väzbách k iným dvoranom viac nenapovedá ani listina z roku 1498. Kráľ Vladislav II. vtedy nariadil vyšetriť sťažnosť svojho komorníka Františka Dóczyho, ktorý protestoval proti porušovaniu práv na dedičstvo po otcimovi. Listiny boli vydané na vlastný príkaz kráľa.²¹ V tomto prípade mohol zaväziť osobný kontakt s panovníkom, ktorému František priamo predniesol sťažnosť. V roku 1499 vydal Vladislav II. v rovnakej záležitosti ďalšiu listinu, pričom ako relátor vystupoval bratislavský župan a kráľovský komorník Peter Pogány. Angažovanie tohto relátora zvyrazňuje skutočnosť, že František Dóczy sa v tom čase nezdržiaval v Uhorsku, ale v zahraničí – v cudzích krajinách, aby si uzdravil svoje telo.²² Dôvody jeho podlomeného zdravia nie sú známe. V rámci kontaktov na dvore si väčšiu pozornosť zasluhujú väzby k Petrovi Pogányovi. Pramene naznačujú úzku spoluprácu s týmto dvoranom, avšak nie len kvôli funkcii komorníka.

Vzdelanie (gramotnosť) a vzdialenosť Františka Dóczyho od jeho rodových majetkov boli dôvodom pre udržiavanie osobnej korešpondencie. Z nadväzujú-

19 A. KUBINYI, *A királyi udvar élete*, s. 318–320; T. NEUMANN, *Udvári címek és szolgálat*, s. 78–80.

20 Bence PÉTERFI, *Das Supplikenwesen am spätmittelalterlichen ungarischen Königshof*, in: *Modus supplicandi. Zwischen herrschaftlicher Gnade und importunitas petentium*, Christian Lackner – Daniel Luger (ed.), Wien 2019, s. 82–83.

21 MNL OL, DL 20 658, 20 659, 20 685.

22 *In exteris regnis, pro curacione et sanacione sui corporis, occupatus existit*. MNL OL, DL 20 854. Podľa Sándora Márkiho sa zdržiaval v Itálii, autor však tvrdenie nezodôvodnil. S. MÁRKI, *A Dóczyak Aradban*, s. 191.

ceho krátkeho časového úseku pochádza súbor minimálne štrnástich v origináli zachovaných listov. Adresoval ich svojim príbuzným, zvlášť bratrancovi Ladislavovi z Veľkej Lúče, sídliačemu na hrade Revište.²³ Listy sa v šľachtickom prostredí Uhorska objavovali zriedkavo v 15. storočí, ale predovšetkým od začiatku 16. storočia. Významná časť listov pritom nereprezentovala písomnú, ale skôr orálnu kultúru. Písanie tak slúžilo na autentifikáciu ústne odovzdávaných správ.²⁴ Latinské listy Františka Dóczyho, obvykle obsiahle a so zriedkavými odkazmi na ďalšie správy odovzdávané doručiteľmi (*alia dicit presencium ostensor*), nezapadajú celkom do tejto kategórie. Odhliadnuc od jednostrannej pramennej základne (odpovede na listy nie sú známe) zahŕňa korešpondencia rôznorodé údaje. Dotýkali sa najmä spravovania majetkov, prebiehajúcich súdnych konaní, správ o príbuzných, plánovaných ciest a rokovaní.²⁵ V listoch okrem toho František pravidelne žiadal o poslanie potravín a iných tovarov do Budína. Zmieňoval sa zároveň aj o dianie na kráľovskom dvore. S prihliadnutím na vyššie spomínaný kontakt s Petrom Pogányom je pozoruhodný list Františka Dóczyho zo záveru roku 1500. Informoval bratranca Ladislava, že sa rozprával s kráľom aj s Petrom Pogányom o svojich majetkoch. Zdôraznil, že v krátkom čase nemôže očakávať dobré správy. I keď majetky nemenoval, išlo zrejme o neukončenú delbu panstiev Revište, Šášov a Lupča. Kráľ ju nariadil vykonať na žiadosť Františka

23 List Damiánovi, Levice, 15. 9. 1498. MNL OL, DL 20 728. List Ladislavovi, Visegrád, 4. 8. 1500. DL 20 960. List Ladislavovi, Budín, 31. 8. 1500. DL 20 971. List Ladislavovi, Budín, 13. 9. 1500. DF 266 570. List Ladislavovi, Budín, 18. 12. 1500 (?). DL 21 083. List Ladislavovi, Budín, 21. 12. 1500. DL 20 998. List Ladislavovi, Budín, 30. 12. 1500. DL 21 000. Nedatovaný list príbuznému. DF 266 596. List Ladislavovi, 9. 2. 1501. DL 21 016. List Ladislavovi, Budín, 1. 6. 1501. DL 21 048. List Ladislavovi, Budín, 23. 6. 1501. DL 21 053. List Ladislavovi, Budín, 28. 10. 1501. DL 21 078. List Ladislavovi, Olomouc, 12. 4. 1502 (!). DL 21 129. List Ladislavovi, Budín, 4. 6. 1502. DL 21 113.

24 Erik FÜGEDI, *‘Verba volant...’: Oral Culture and Literacy among the Medieval Hungarian Nobility*, in: Kings, Bishops, Nobles and Burghers in Medieval Hungary, János M. Bak (ed.), London 1986, s. 17–18; Monika TIHÁNYIOVÁ, *Príbuzenské vzťahy a komunikácia medzi šľachtickými rodmi v stredoveku*, in: Od symbolu k slovu. Podoby stredovekej komunikácie, Miriam Hlavačková (ed.), Bratislava 2016, s. 114–115.

25 Niektoré údaje publikoval G. WENZEL, *Boje dolnouhorských banských miest*, s. 41, pozn. 96, s. 43–45, pozn. 101, 102, s. 47–48, pozn. 109.

Dóczyho, pričom v úlohe mediátora vystupoval aj František Haraszi.²⁶ V ďalšom nedatovanom liste (azda z tohto obdobia) adresovanom nemenovanému príbuznému na hrad Lupča žiadal František Dóczy o poslanie špeciálneho druhu syra (*caseus Kaveczling*) o ktorý ho často žiada Peter Pogány. František spresnil, že v dedine Selce na Lupčianskom panstve žije istá žena, ktorá takýto syr vyrába. Prosil aj o mnoho rýb pre Petra Pogányu.²⁷ Tieto dary snáď tvorili súčasť dlhodobejšie udržiavaných vzťahov a mohli prispievať k prejavovanej náklonnosti. Znakom dôvery u panovníka bola Pogányovi často zverovaná úloha relátora referujúceho kráľovskej kancelárii. Jeho autoritu dotváral prívlastok „vrchný komorník“ (*supremus cubicularius*), keď po Blažejovi Ráskaiovi zastával uprázdnenú funkciu hlavného kráľovského komorníka.²⁸ František Dóczy bol preto podriadený Petrovi Pogányovi. Ako vidieť, najmenej v jednom prípade Pogány dohliadal na zabezpečenie Dóczyho záujmov v písomnej podobe. Františkovo úsilie o získanie podpory nebolo márne.

Ďalšie dary zmieňované v korešpondencii mali vyššiu hodnotu a mohli byť určené členom jagelovskej dynastie. V liste z roku 1501 žiadal František Dóczy bratranca Ladislava, aby mu choval dobré vtáky – jastraby (použil označenie kaňa, maď. kánya). Ak by mal sokoly, mal ich poslať Františkovi Balassovi. Dóczy mu ich slúbil, lebo Balassa mu prejavil veľké priateľstvo (*quod ipse nobis magnam fecit amicitiam*). Okrem toho žiadal chovať aj ďalšie vtáky, ktoré chcel mať pripravené, keď sa vráti. Dravé vtáky, vycvičené sokoliarimi, často dosahovali vysokú hodnotu. V šľachtických sídlach a rovnako i na panovníckom dvore bol po nich

26 MNL OL, DL 20 998. K delbe panstiev G. WENZEL, *Boje dolnouhorských banských miest*, s. 40–41; MNL OL, DF 266 567, 266 568, 266 569; Pavol MALINIÁK, *Lupča, Revište, Šášov*, in: *Stredoveké hrady na Slovensku. Život, kultúra, spoločnosť*, Daniela Dvořáková (ed.), Bratislava 2017, s. 342, 370–371, 394.

27 List mohol vzniknúť najneskôr v prvej polovici roku 1501, keď Peter Pogány zomrel. Z obsahového hľadiska mohol predchádzať listu datovanému 9. 2. 1501. MNL OL, DF 266 596, DL 21 016; András KUBINYI, *Egy üzletelő és diplomata várúr Mohács előtt: Ákosházi Sárkány Ambrus*, in: Gerő László nyolcvanötödik születésnapjára. Tanulmányok, Nóra Pamer (ed.), Budapest 1994, s. 266; N. C. TÓTH, *Magyarország világi archontológiája 1458–1526. I*, s. 109.

28 Ako relátor uvedený aj v donačnej listine pre dvorana Františka Balassu. MNL OL, DF 212 187, DL 65 987; T. NEUMANN, *Udvári címek és szolgálatai*, s. 86–88; N. C. TÓTH, *Magyarország világi archontológiája 1458–1526. I*, s. 120.

zvýšený dopyt. Stávali sa preto predmetom darovania, požičiavania alebo predaja. Okrem sokoliarov sa o dravce na dvore mohli starať aj vybraní komorníci.²⁹ O rok skôr, z roku 1500, pochádzajú záznamy v účtoch dvora princa Žigmunda Jagelovského, ktorý sa na pozvanie svojho brata Vladislava II. zdržiaval v Budíne. Žigmundov služobník bol vyslaný pre sokolov práve k Františkovi Balassovi. Ešte predtým vyúčtovanie uvádza, že dva sokoly poslal princovi Žigmundovi František Haraszti. Princ následne poľoval so sokolmi na ostrove na Dunaji. Miestom poľovačky mohol byť obľúbený lovecký ostrov Csepel, pričom Žigmund dostal sokolov od šľachticov ako dar. Kuriózne bolo, že počas lovu sa sokoly stratili. Miestni čeladníci (lodníci) ich našli, za čo boli odmenení.³⁰ O účasti dvoranov na spoločných lovoch obvykle chýbajú údaje. V prípade Františka Dóczyho existuje indícia. V liste z roku 1502 písal bratrancovi Ladislavovi, aby mu do Budína poslal jeho psa, lebo Boh vie, že iného nemá a nechce kvôli tomu vynakladať ďalšie výdavky.³¹ Podobne, ako Dóczy, na poľovačkách sa mohli zúčastňovať Balassa aj Haraszti. Obidvaja patrili ku kráľovským familiárom a husárskym kapitánom. Zastávali aj funkcie bánov. O ich postavení vypovedá zariadenie medzi desať popredných dvoranov (*ius decempersonatus*) podľa zákonníc-

29 MNL OL, DL 21 053. Podľa sťažnosti z roku 1417 bol v dedine Prochot patriacej hradu Revište ukradnutý jastrab v hodnote až 40 zlatých florénov. MNL OL, DL 10 561. O darovaných aj požičiavaných dravcoch v korešpondencii Jožo MARTINKA, *Sokoliarstvo na Slovensku*, Slovenské pohľady 43, 1927, s. 310–313; Josef MACEK, *Jagellonský vek v českých zemích (1471–1526) 2. Šlechta*, Praha 1994, s. 188–189. Počas vlády Ludovíta II. zabezpečoval výrobu čiapočiek pre sokoly, jastraby a iné vtáky komorník Klement Szentiványi. András KUBINYI, *Alltag und Fest am ungarischen Königshof der Jagellonen 1490–1526*, in: *Alltag bei Hofe. 3. Symposium der Residenzen-Kommission der Akademie der Wissenschaften in Göttingen*, Werner Paravicini (ed.), Sigmaringen 1995, s. 211, pozn. 103; MNL OL, DL 24 405, pag. 13.

30 *Účty dvora princa Žigmunda Jagellonského, vévody hlohovského a opavského, nejvyššího hejtmána Slezska a Lužic, z let (1493) 1500–1507*, Petr Kozák (ed.), Praha 2014, s. 37–38, 41; Petr KOZÁK, *Mezi centrem a periferií: Itinerář pozdějšího krále Žigmunda I. Starého z doby jeho pobytu v Uhrách a v českých zemích (1498–1507)*, in: *Jagiellonowie i ich świat. Dynastia królewaska w drugiej połowie XV i w XVI wieku*, Bożena Czwojdrak – Jerzy Sperka – Piotr Węcowski (ed.), Kraków 2015, s. 133; László ZOLNAY, *Vadászatok a régi Magyarországon*, Budapest 1971, s. 90, 130–131, 222–223; Marek FERENC, *Dwór królewicza Zygmunta Jagiellńczyka (1493–1506). Organizacja, ludzie, praca*, Warszawa 2023, s. 175–176.

31 MNL OL, DL 21 113.

ho článku s právom vydržiavať a viesť vlastné vojsko, čím sa priblížili k barónom. Okrem Františka Balassu a Františka Harasztiho získal takéto právo aj Peter Pogány.³² Oficiálne i menej formálne kontakty, v jednom z prípadov príbuzenstvo, môžu naznačovať narastajúci sociálny kapitál Františka Dóczyho po niekoľko-ročnej službe na dvore. Priateľské vzťahy pochopiteľne uľahčovali jeho pôsobenie v prostredí, v ktorom sa adaptoval.

Požiadavky na rôzne dary a produkty sa v listoch pravidelne opakovali. Pobyt Františka Dóczyho v Budíne sa preto niekedy javí ako neustály prísun zásob z rodových majetkov do politického centra. Otvára sa tým zároveň otázka finančného postavenia mladého kráľovského komorníka. Okrem často spomínaných rýb (lipne a pstruhy, zvlášť v období pôstu), koní s krmivom a vozov sa vyskytujú zmienky o kožušinách. V už spomínanom nedatovanom liste František Dóczy žiadal nemenovaného príbuzného (snáď opäť bratranca) na hrade Ľupča, aby kúpil tri, štyri, alebo aj päť kuních kožušín pre istého kňaza. Mal kúpiť tie lepšie a tmavé od Šimka Kindernaya, alebo u valachov. V Budíne sa také dobré nedali nájsť a mohol za ne dostať dvojnásobné peniaze. Ak ich nájde sto, môže ich kúpiť. Tri kožušiny mohol kúpiť za florén a v Budíne potom dobre predať za dva florény. Naliehal na adresáta, aby zaobstaral u spomínaného Šimka mnohé z týchto kožušín na jednu šubu (kožuch) za Dóczyho peniaze. K tomu dodal, že od kráľa získal potvrdenie a má preto nárok na Ľupču.³³ V tomto prípade bol jeho nárok problematický, lebo príbuzní mu odmietali vydať podiel z Ľupčianskeho panstva. Z Dóczyho žiadosti je zrejmé, že bol informovaný nielen o cenách v Budíne, ale poznal aj dodávateľov kuních kožušín. Záujem o ich nákup

32 A. KUBINYI, *Stände und Ständestaat*, s. 247–249; Richárd HORVÁTH, „*Gradus ad Parnassum*“. *Ďarmotskí Balašovci v neskorom stredoveku*, in: Rod Balašovcov v 13. až 19. storočí, Helena Ferencová – Erika Antolová (ed.), Modrý Kameň 2013, s. 42–44; T. NEUMANN, *Udvári címek és szolgálát*, s. 56–57, pozn. 200, 207, s. 59–60, pozn. 227, s. 80, pozn. 318.

33 MNL OL, DL 21 000, 21 016, 21 113, DF 266 596. K zodpovedaniu otázky, či bolo možné dodať 100 kuních kožušín, prispieva svedectvo poddaného z roku 1517. Podľa neho obyvatelia mesta Brezno na hrad Ľupča odovzdávali 12 kuních kožušín. Pavol MALINIÁK, *Svedecké výpovede obyvateľov Ľupčianskeho panstva ako prameň k dejinám regiónu v neskorom stredoveku*, in: Krajina, história a tradície čipkárskych obcí Horehronia, Pavel Hronček – Pavol Maliniák (ed.), Banská Bystrica 2007, s. 203, 208–209. K panstvu okrem toho patrilo viac ako 20 dedín v okolitej horskej oblasti. Získanie kožušín v naturálnych dávkach alebo kúpou bolo preto reálne.

a predaj môže poslužiť ako príklad získavania finančných prostriedkov nad rámec obvyklých príjmov. Podľa Andrása Kubinyiho na uhorskom dvore pravdepodobne neexistoval žiadny systém vyplácania komorníkov, ani ostatných dvoranov. V predmoháčskom období komorníci trvalejšie prítomní v sprievode kráľa mali často nárok na malé príjmy, zvyčajne okolo 10 florénov. Najdôvernejší komorníci nemuseli mať vysoké platy, aj keď plnili dôležité pokyny panovníka.³⁴ Výšku príjmov Františka Dóczyho v dvorskej službe preto nemožno preceňovať. Ako sa ukáže ďalej, financie získaval aj pôžičkami od budínskych Židov. V týchto súvislostiach sa javí ako určujúce jeho majetkové zázemie a vlastné hospodárenie.

Podľa listu, ktorý František Dóczy adresoval z Budína 28. októbra 1501 Ladislavovi z Veľkej Lúče, plánoval v sprievode kráľa cestu do Českého kráľovstva. Žiadal bratranca, aby mu poslal koč, ako aj ovos a seno pre jeho štyri kone. Prosil o to urýchlene, do sviatku sv. Ondreja (30. novembra), pred odchodom do Čiech. Vyjadril zároveň obavu zo zlých ciest v Čechách.³⁵ Myslel tým snáď na blížiace sa zimné obdobie. Nadchádzajúce mesiace trávil po boku panovníka. Vladislav II. sa najprv zastavil v Olomouci. Počas februára a marca sa zdržiaval v Prahe. Späť do Uhorska znovu prechádzal cez Olomouc.³⁶ František Dóczy odtiaľ 12. apríla 1502 písal list bratrancovi Ladislavovi. Informoval ho o sťažnosti banského podnikateľa Jána Thurza, ktorého údajne chceli Františkovi bratrancovi Damián a Klement zabiť a vykonať mnohé iné veci, o ktorých nemohol písať. Thurzo sa sťažoval aj na zadržanie mlynára, ktorý pri Banskej Štiavnici staval kunst (vodné čerpadlo). Dóczy naliehal, aby sa bratranco s Thurzom zmierili a darovali mu drevo na kunst. Mali sa tak stať priateľmi.³⁷ Vysvetlenie, prečo v tom čase František Dóczy nabádal príbuzných na zmierenie a ústretovosť môže

34 A. KUBINYI, *A királyi udvar élete*, s. 319, pozn. 59; J. MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích I*, s. 255.

35 MNL OL, DL 21 078.

36 Panovník bol v Prahe ešte 27.–29. marca 1502. *Staré letopisy české z rukopisu Křižovnického*, František Šimek – Miloslav Kaňák (ed.), Praha 1959, s. 316; MNL OL, DF 229 201, 216 538, 288 485; Robert ANTONÍN – Tomáš BOROVSÝ – Demeter MALAŤÁK, *Kráľovský itinerár a kráľovské slavnosti stredoveké Moravy*, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity C 54, 2007, s. 111.

37 MNL OL, DL 21 129; G. WENZEL, *Boje dolnouhorských banských miest*, s. 44–45, pozn. 102.

poskytovať olomoucký biskup Stanislav, syn Jána Thurza. Je pravdepodobné, že prišiel do osobného kontaktu s Dóczyom.³⁸ Rozbroje bratranca Damiána s banskými mestami sa František Dóczy pokúšal urovnávať rokovaniami s Jánom Thurzom už v predchádzajúcom období. Stanislav Thurzo mohol pri nich napomáhať. O dva mesiace neskôr František už z Budína v liste Ladislavovi spomenul pripravovanú dohodu s Jánom Thurzom a žiadal ho o trpezlivosť. Obával sa, že Ján Thurzo sa stretne s nastávajúcou uhorskou kráľovnou Annou z Foix. Prípadné sťažnosti by im nepriniesli nič dobré.³⁹ O dôkladnom oboznámení s pomermi krátko nato vypovedá kontakt Thurza s kráľovnou, ktorá nadobudla banské mestá ako venné majetky, resp. budúce vdovské zaopatrenie. Jánovi Thurzovi v pozícii kremnického komorského grófa kráľovná za vysoký nájom potvrdzovala správu a držbu Kremnickej komory a Zvolenského panstva.⁴⁰ Odhadovanie situácie, s nadväzujúcimi plánmi a odporúčaniami, dokumentuje prepojenie dvorskej služby so stratégiou rodu. Súčasne možno pozorovať určitú dvojtvárnosť medzi vystupovaním na dvore a presadzovaním záujmov na panstvách. V Dóczyho prípade bolo prevažujúcim prístupom urovnávanie konfliktov. Po útokoch bratrancov už zanedlho využil spojenectvo s Thurzom.

Skúsenosti s rokovaniami a osobný kontakt s členmi dynastie prispeli k povereniu Františka Dóczyho úlohou vyslanca. Na uhorskej a rovnako aj českej strane slúžili komorníci dlhodobejšie ako poslovia na iné panovnícke dvory. Išlo o prejav dôvery u kráľa. Okrem doručovania listov a listín predpokladala zverená úloha dôveru u hostiteľov a dobré orientovanie vo vnútorných pomeroch (nie-

38 V Olomouci sa zdržiaval Stanislav Thurzo už v januári, keď tadial prechádzal Vladislav II. so sprievodom. Tomáš BALETKA, *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497–1540), jeho kancelář a správa biskupských statků*, Sborník archivních prací 54, 2004, s. 43–45, 58, 98, 120, pozn. 479, 481.

39 MNL OL, DL 20 998, 21 113; G. WENZEL, *Boje dolnouhorských banských miest*, s. 41, pozn. 96.

40 Norbert C. TÓTH et al., *Magyarország világi archontológiája 1458–1526. II. Megyék*, Budapest 2017, s. 385; Miroslav LACKO – Erika MAYEROVÁ, *Der Thurzo-Kodex – eine einzigartige Quelle zum europäischen Bergrecht und Münzwesen um 1500*, Innsbruck – Wien 2022, s. 124–125, 138; MNL OL, DL 29 352; Gusztáv WENZEL, *Okmánytár a Fuggerek magyarországi nagykereskedése és rézvállalatának történetéhez. I. közlemény*, Történelmi Tár 5, 1882, č. 12, s. 648–650.

len v politickej oblasti, ale aj v práve, kultúre a zvykoch).⁴¹ Podľa nariadenia, ktoré 17. októbra 1504 adresoval kráľ Vladislav II. ostrihomskému arcibiskupovi Tomášovi Bakóczovi a príslušným sudcom, posielal svojho komorníka Františka Dóczyho „v určených a namáhavých záležitostiach a úlohách“ k svojmu bratovi, princovi Žigmundovi do Opavy. Všetky súdne spory Františka a jeho matky Margity sa preto mali odložiť a riešiť až po jeho návrate.⁴² Dôvodom vyslania Františka Dóczyho do Opavy akiste boli politické aktivity po vydaní tzv. Kolovratovej zmluvy venovanej obsadzovaniu benefícií vo vratislavskom biskupstve. V novembri 1504 sa princ Žigmund zdržiaval v Opave, pričom vzápätí sa ujímal úradov najvyššieho kráľovského miestodržiteľa v Sliezske a Hornej Lužici, ktoré mu udelil Vladislav II. Okrem toho pokračovali jednania o reorganizácii pomerov vo Vratislavi a Sliezske.⁴³

Nezhody o užívanie spoločných majetkov viedli v roku 1505 k opakovaným útokom Damiána a Klementa z Veľkej Lúče s početnými ozbrojencami na Františkove majetky a poddaných. František, ktorého vylúčili zo spoluvlastníctva, voči ich konaniu predniesol sťažnosť pred kráľom. Vladislav II. preto Damiánovi a Klementovi nariadil, aby sa dostavili pred kráľovský súd, kde sa mali zodpovedať zo svojich činov.⁴⁴ Kráľovná Anna žiadala zástupcov blízkeho mesta Kremnice, aby poškodeného Františka, kráľovho osobitného a naj dôvernejšieho ko-

41 Zdeněk ŽALUD, *Královští komorníci, dveřníci a vrátní v lucemburských Čechách (s výhledem do 15. století)*, in: Dvory a rezidence ve středověku III. Všední a sváteční život na středověkých dvorech, Dana Dvořáčková-Malá (ed.), Praha 2009, s. 456–457; J. FÓGEL, *II. Ulászló udvartartása*, s. 62–63, 123–124; Krzysztof BACZKOWSKI, *Polska i jej sąsiedzi za Jagiellonów*, Kraków 2012, s. 531–537; M. FERENC, *Dwór królewicza Zygmunta*, s. 119–121.

42 Mandát publikoval Béla IVÁNYI, *Adalékok nemzetközi érintkezéseink történetéhez a Jagellókorban*, Történelmi Tár 7, 1906, č. 9, s. 177–178; G. WENZEL, *Boje dolnouborských banských miest*, s. 45, pozn. 104.

43 Za upozornenie na kontext Kolovratovej zmluvy ďakujem doc. Petrovi Kozákovi. K jej obsahu a nasledujúceho vývoju Stanislav NOWOGRODZKI, *Rządy Zygmunta Jagiellończyka na Śląsku i w Łużycach (1499–1506)*, Kraków 1937, s. 72–89; Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI. 1437–1526*, Praha – Litomyšl 2007, s. 577–581; P. KOZÁK, *Mezi centrem a periferií*, s. 151–153; Bogusław CZECHOWICZ, *Idea i państwo. Korona Królestwa Czech w latach 1457–1547. IV. Król i stany. 1. Siła słabości? Długie późne rządy Władysława II*, Wrocław 2018, s. 191–195.

44 MNL OL, DL 21 443; *Registra censusum mediaevalia Slovaciae I. Stredoveké majetkové registre z územia Slovenska I*, Vladimír Rábik (ed.), Trnava 2023, s. 45.

morníka (*specialis et intimus cubicularius*) pomáhali všetkými spôsobmi brániť. O poskytnutie pomoci a ochrany, rovnako aj pre Františkovo bratranca Ladislava, žiadala kráľovná aj komorského grófa Jána Thurza.⁴⁵ Na základe použitých prívlastkov patrilo František v tom čase do málopočetnej skupiny komorníkov v bezprostrednej blízkosti kráľa. Títo komorníci, označovaní ako „domáci“ alebo „vlastní“, neskôr aj „poprední“, boli trvalo prítomní po boku panovníka. Mali voľný prístup do kráľovských komnát a starali sa o zdravie, hygienu, bezpečnosť, ale aj nákup tovarov pre kráľa. Poprednú pozíciu medzi nimi zastával Ján Podmanický (zároveň hlavný komorník), ktorému Vladislav II. udelil titul baróna. Spomedzi komorníkov často pochádzali aj ďalší noví baróni.⁴⁶ Dóczy, možno aj kvôli nízkemu veku, barónsky titul nezískal. Napriek tomu ho zaraďovali ku komorníkom, ktorí mali voči panovníkovi preukázateľne dôverný vzťah. Možno uvažovať, že poznali detailne súkromie kráľa, jeho návyky a požiadavky. V korvínovskom období ich neustála prítomnosť vyjadroval povestný šepot komorníkov, prekážajúci v spánku panovníkovi.⁴⁷ Kráľa mohli naraz obklopovať nanajvýš štyria komorníci. Podľa neskoršieho návrhu reformy kráľovského dvora, ktorý pripravil poľský kancelár Krištof Szydłowiecki, sa mal obmedziť počet štyroch, šiestich alebo ôsmich komorníkov spomedzi verných, rozumných a vážených ľudí striedajúcich sa v službe u panovníka. Ostatní komorníci mohli vstúpiť do obytných priestorov kráľa, len ak boli zavolaní. Kráľ mal mať jedného alebo dvoch hlavných komorníkov, ako to bývalo dovtedy. Mali vo dne aj v noci dobre strážiť kráľovu spálňu, ako to bývalo zvykom. Okrem toho, podkomorníci (*subcamerarii*) mali sledovať a evidovať všetky veci, prinesené do spálne.⁴⁸ Z navrhovanej regulácie sa zdá, že počet komorníkov v priamej blízkosti kráľa postupne narastal. Za novú a zrejme nerealizovanú treba považovať funkciu podkomorníkov, ktorú uhorské pramene dovtedy neuvádzali.

Kráľ Vladislav II. napriek nevôli širšieho príbuzenstva šľachticov z Veľkej Lúče potvrdil Františkovi Dóczymu okrem polovice hradu Revište a podielu na

45 MNL OL, DF 286 233.

46 T. NEUMANN, *Udvári címek és szolgálát*, s. 83–85, 94; IDEM, *Dienstleister der Dynastie*, s. 165–171.

47 G. MARTIUS NARNIENSIS, *Znamenité, múdre i žartovné výroky*, kap. 20, s. 136–137.

48 *Krzysztof Szydłowiecki kancelár naplőja 1523-ből*, István Zsombori (ed.), Budapest 2004, s. 126, 201–202; A. KUBINYI, *A királyi udvar élete*, s. 318.

panstve Šášov aj právo na užívanie podielov na panstve Lupča.⁴⁹ Z nasledujúcich rokov sú správy o pôsobení Františka v službe komorníka podľa súčasného stavu poznania medzerovité. Odmilka v prameňoch nemusí navodzovať iba pasivitu. Pravdepodobne opäť sprevádzal na cestách kráľa, ktorého zdravotný stav sa postupne zhoršoval. Korunovácia Vladislavovho syna Ľudovíta svätováclavskou korunou v roku 1509 viedla k dlhšiemu pobytu panovníckeho dvora v Čechách a na Morave.⁵⁰ Po návrate do Uhorska sa kvôli morovej epidémii vyhýbal Budínu a napokon sa vrátil na Moravu. Práve tam, v Uherskom Brode vydal Vladislav II. na začiatku roku 1511 listinu, podľa ktorej daroval za verné služby doma a na cestách Michalovi Podmanickému (brat vyššie spomínaného Jána Podmanického) a Františkovi Dóczymu rozsiahle majetky komorníka Mikuláša Tárčaya, obvineného zo zabitia istého šľachtica.⁵¹ Rozhodnutie, či skôr iba gesto Vladislava II. bolo prejavom dobrej vôle za starostlivosť, ktorú Podmanický s Dóczym dovtedy kráľovi preukazovali.

O zorientovaní a manévrovaní komorníka v dvorskom prostredí následne vypovedá ďalší doklad z korešpondencie, pozoruhodný po obsahovej i formálnej stránke. František Dóczy adresoval 21. októbra 1511 dôverný list uhorskému palatínovi Imrichovi Perényimu. Zaviazal sa v ňom, že palatínovi daruje paplón (hrubú posteľnú prikrývku), ak urovná podľa očakávaní Dóczyho súdny spor s kanonikom Tomášom Dienessym o majetok Zádorlak (dnes Zádăreni v Rumunsku) na pomedzí Temešskej a Aradskej stolice. Jednalo sa o dedičstvo po Františkovom otčimovi Imrichovi Dóczym, na ktoré si robili nárok aj starší vlastníci, rod Dienessyovcov. František Dóczy v liste zároveň oznamoval, že cenný paplón odovzdá do rúk Jakuba Mendela, prefekta budínskych Židov. List sa zachoval v dobovom odpise v maďarskom jazyku, v ktorom mohol byť aj pôvodne napísaný. Patrí k najstarším dokladom šľachtickej korešpondencie v maďarči-

49 P. MALINIÁK, *Lupča, Revíšte, Šášov*, s. 342, 371, 394; *Registra censuum mediaevalia Slovaciae I*, s. 46–47, č. 20, s. 155–159.

50 J. MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích I*, s. 183, 197–198, 293; R. ANTONÍN – T. BOROVSÝ – D. MALAŤÁK, *Kráľovský itinerár a kráľovské slavnosti*, s. 111.

51 MNL OL, DL 22 111. Zdá sa, že konfiškácia ani donácia napokon nenadobudli platnosť. Tárčayovcov s Dóczym a Podmanickým spájali majetkové a príbuzenské väzby. András KUBINYI, *Tárcai János, az utolsó székely ispán (Genealógiai és prozopográfiai tanulmány)*, *Mediaevalia Transilvanica* 7–8, 2003–2004, s. 121–124, 135–136; P. ENGEL, *Magyar középkori adattár*, heslo Podmanicki.

ne.⁵² Prislúbený dar či priamo úplatok sudcovi, sprostredkovaný kupcom, odkazuje na kontakty so židovskou komunitou. Dóczy aj Perényi v uplynulom období udržiavali so Židmi v Budíne priateľské a pragmatické vzťahy.⁵³ Prispievalo k nim poskytovanie pôžičiek a dodávanie luxusného tovaru, nepochybne i pre kráľovský dvor.

Majetky rozptýlené na Pohroní, na Žitnom ostrove aj v Sedmohradsku poskytovali Františkovi Dóczyemu primerané príjmy. Využíval ich i na poskytovanie pôžičiek, napr. na zásobovanie pohraničných uhorských hradov alebo na vyplácanie dvoranov. Od kráľa získaval drobné donácie a prevažne priaznivé rozhodnutia v súdnych sporoch s bankskými mestami. Naďalej vystupoval v pozícii kráľovského komorníka.⁵⁴ Riešenie problému nástupníctva viedlo kráľa Vladislava II. k utvoreniu novej funkcie hlavného komorníka slúžiaceho dedičovi trónu. Spolu s novozriadeným postom pohárnika išlo o doplnenie už existujúcich funkcií princovho dvormajstra a stolníka. Rozhodujúce slovo pri obsadzovaní úradov mala uhorská časť dvora. Najneskôr v apríli 1515 panovník vymenoval Františka Dóczyho za hlavného komorníka korunného princa Ľudovíta (*supremus magister cubiculariorum serenissimi domini Lodovici regis*). Kráľ Vladislav II. vtedy Františkovi udelil novú donáciu na majetky v Aradskej a Temešskej stolici, vyplienené počas sedliackeho povstania v predchádzajúcom roku. Spolu s ním vo funkcii pôsobil Imrich Ország. František sa s Imrichom, alebo s niektorým z jeho bratov, mohol spoznať ešte ako páža na dvore arcibiskupa Hypolita.

52 V plnom znení s podrobnými komentármi *Középkori leveleink (1541-ig)*, Attila Hegedűs – Lajos Papp (ed.), Budapest 1991, č. 24, s. 39; Géza ISTVÁNYI, *A magyar nyelvű irásbeliség kialakulása*, Budapest 1934, s. 106.

53 O úmysle zálohovať veci medzi Židmi (*inter Judeos*) kvôli získaniu peňazí v roku 1498 oboznámil František bratranca Damiána. V roku 1500 informoval František bratranca Ladislava o troch koňoch vhodných na kúpu. Potrebné peniaze mohol získať medzi Židmi. MNL OL, DL 20 728, DF 266 570. V období 1505–1510 sa Imrich Perényi stal krstným otcom Solomona Seneora, po konverzii známeho ako Imrich Szerencsés. Dôvodom mohol byť jeho pomer s kresťankou. György HARASZTI, *Az „igazi” Fortunatus*, *Történelmi Szemle* 47, 2005, s. 231; Marián SKLADANÝ, *Úradníci židovského pôvodu na uhorskom dvore v neskorom stredoveku Ján Ernst (Ernusz) a Imrich Szerencsés (Fortunatus)*, *Acta historica Posoniensia* 18, *Judaica et holocaustica* 3, 2012, s. 68.

54 J. FÓGEL, *II. Ulászló udvartartása*, s. 63; MNL OL, DL 22 334, 22 447, 26 148, 30 872, 22 594; G. WENZEL, *Boje dolnouhorských bankských miest*, s. 51–55.

Obaja účinkovali v úrade krátko, približne jeden rok. Po smrti Vladislava II. plynule pokračovali na poste hlavného komorníka nového uhorského kráľa Ľudovíta II.⁵⁵ Povýšenie na hlavného komorníka, do úradu obvykle vyhradeného pre barónov, okrem bezvýhradnej dôvery u kráľa podmieňovali dlhoročné služby a skúsenosti. Podľa používaného prívlastku, ale i vyššie zmieneného Szydlowieckeho návrhu reformy dvora, podliehali hlavnému komorníkovi všetci ostatní komorníci. Vykonávanie funkcie kládlo požiadavky na zastupovanie alebo pre-rozdeľovanie úloh, čo bolo jedným z dôvodov, prečo pozíciu zastávali dvaja dvorania súčasne. Ďalším dôvodom bola skutočnosť, že úrad kráľ kompromisne zveril barónovi (Országo) a nižšie postavenému šľachticovi (Dóczy), ktorý bol iba spoluvlastníkom hradného panstva.

Okrem dosadenia na post hlavného komorníka princa Ľudovíta vymenoval kráľ Vladislav II. v júni roku 1515 Františka Dóczyho „počas trvania kráľovskej náklonnosti“ za župana Aradskej stolice. Týmto krokom, zjavne na Dóczyho žiadosť, panovník posilnil jeho majetkovoprávne postavenie v regióne. Napokon, v županskom úrade dovtedy vystupoval František Haraszi. Kumulovanie funkcií hlavného komorníka a župana však neprispievalo k ich efektívnemu plneniu. Vladislav II. preto ešte vo februári 1516 oznámil šľachticom Aradskej stolice, že Františka Dóczyho síce vymenoval za aradskeho župana, ale keďže je ustavične zaneprázdnený službou hlavného komorníka u princa Ľudovíta, nemôže im osobne predložiť menovacu listinu. Doručia im ju Dóczyho familiári. Zomierajúci kráľ šľachticom nariadil, aby podľa znenia predloženej listiny prijali Dóczyho za svojho župana.⁵⁶ Po nástupe Ľudovíta II. na uhorský trón pokračoval František Dóczy v úrade aradskeho župana. Následne zastával post tekovského župana. Do nového úradu nastúpil v roku 1519, po zložení prísahy pred kráľovskou radou. Opäť bolo príznačné, že funkciu prevzal po príbuzných, po svokrovi a strýkovi svojej manželky, po Gregorovi a Petrovi Forgáchovcoch.⁵⁷

55 N. C. TÓTH, *Magyarország világi archontológiája 1458–1526. I.*, s. 120–121, 163; T. NEUMANN, *Udvári címek és szolgálat*, s. 82, 86; J. MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích I*, s. 219–220, 294; *Monumenta rusticorum in Hungaria rebellium anno MDXIV*, Antonius Fekete Nagy (ed.), Budapest 1979, č. 241, s. 333–334.

56 N. C. TÓTH, *Magyarország világi archontológiája 1458–1526. II.*, s. 31, č. 52–53, s. 496–497.

57 IDEM, *Magyarország világi archontológiája 1458–1526. II.*, s. 51–52, č. 61–62, s. 502–503.

Maloletý kráľ Ľudovít, obklopený súperiacimi skupinami magnátov a prelátov, rozhodol predovšetkým v záujme žiadateľa, svojho hlavného komorníka. Úpadok panovníckej moci, ktorý začal už za vlády jeho otca, sa v plnej miere prejavoval v ambíciách dvorských klík.⁵⁸ Vplyv v Tekovskej stolici si František Dóczy posilnil už v predchádzajúcom roku, keď obsadil hrad Revište, dovtedy spoločne užívaný s bratrancom Ladislavom. Hrad zabral pre seba a vyhnal z neho Ladislava a jeho prívržencov. Príčinou či zámienkou boli snáď Ladislavove dlhy voči Františkovi.⁵⁹ Po tomto kroku sa Revište stalo sídelným hradom Františka, jeho manželky Margity Forgáčovej a ich dospievajúcich synov Mikuláša, Ladislava a Gabriela. Podľa dohody uzatvorenej pred panovníkom pripadol celý hrad Františkovi. Bratranec Ladislav mal získať polovicu hradu Šášov a spomedzi ďalších majetkov dom v Budíne.⁶⁰ Nie je vylúčené, že František predtým dom využíval počas pobytu pri dvore, ak netrúfal čas priamo v kráľovskom paláci.

V roku 1520 ukončil František Dóczy pôsobenie vo funkcii hlavného kráľovského komorníka. Jeho aktivity začali smerovať viac do regiónu Tekova, hoci v nasledujúcom roku ho Ľudovít II. poveril prevzatím pohraničného hradu Óvár (dnes Mosonmagyaróvár) do kráľovskej správy. Krátkodobo preto vystupoval ako tekovský i mošonský župan. Podieľal sa zároveň na zabezpečovaní obrany uhorsko-osmanskej hranice.⁶¹ Zdržoval sa naďalej aj na dvore, kde plnil osobitné úlohy. Možno aj kvôli predchádzajúcim skúsenostiam s poľovačkami

58 A. KUBINYI, *Stände und Ständestaat*, s. 308–327; J. MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích I*, s. 294–295; Daniela DVORÁKOVÁ, *Zábava a slávnosti na uhorskom kráľovskom dvore (na príklade dvora uhorského kráľa Ľudovíta II. Jagelovského)*, in: *Dvory a rezidence ve středověku III.*, s. 174.

59 MNL OL, DL 105 118. Z roku 1519 sa zachoval súpis majetku (klenoty, šatstvo, zariadenie izieb, kuchyne, hospodárske zvieratá), ktorý František zadržoval Ladislavovi na Revišti. MNL OL, DL 23 137. Časť publikoval Vincent SEDLÁK, *Príspevok k stredovekému odevu a textilu na Slovensku*, Slovenský národopis 16, 1968, s. 517–518.

60 MNL OL, DF 266 585, 266 590; P. ENGEL, *Magyar középkori adattár*, heslo Nagylucsei (Dóczy és Lipcsei); Éva GYULAI, „*Antiqua et non obscura familia*“ – *A Thökölyek ősanija: Nagylucsei Dóczy Zsuzsanna báróné (1565 – 1596) és családja*, in: Imrich Thököly – Jeho život, povstanie a doba. Thököly Imre – Élete, felkelése és kora, Peter Kónya (ed.), Prešov 2023, s. 62.

61 N. C. TÓTH, *Magyarország világi archontológiája 1458–1526. I.*, s. 120; IDEM, *Magyarország világi archontológiája 1458–1526. II.*, s. 159; MNL OL, DL 23 508; József CSERME-LYI, *Az óvári uradalom a Szentgyörgyi és Bazini grófok korában (1441–1521)*, Mosonmagy-

mal zabezpečiť prisun diviny pre dôležitú udalosť, akou bola svadba Ľudovíta II. s Máriou Habsburskou. Kráľ ešte v decembri 1521 písal richtárovi a prísazným mesta Bratislavy. Oznamoval im, že kvôli svojej svadobnej hostine plánovanej na oktávu Zjavenia Pána (13. januára 1522) nanajvýš potrebuje divinu. Svojmu vernému Františkovi Dóczymu nariadil, aby sa neprestajne staral o lov zveri. Ten však panovníka upozornil, že nemá lovecké siete. Kráľ sa dozvedel, že ich majú Bratislavčania. Prikázal im preto, aby ich ihneď všetky poskytli Dóczymu. Po ukončení poľovačky im mal siete neporušené vrátiť.⁶² So zreteľom na umiestnenie Bratislavy nie je vylúčené, že Dóczy organizoval lov zveri v blízkosti, pozdĺž Dunaja na panstve Óvár, alebo i na vlastných majetkoch na Žitnom ostrove.

O niekoľko mesiacov musel František Dóczy z dvora náhle odísť. Palatínovi a dočasnému miestodržiteľovi (počas pobytu Ľudovíta II. v Českom kráľovstve) Štefanovi Báthorymu sa ospravedlňoval, že odišiel bez jeho povolenia. Doručili mu totiž správu, že jeho manželka trpí v bolestiach. Ponáhľal sa preto domov dňom i nocou. Zdôraznil, že choroba náhle prišla, je však v Božích rukách a všemohúci Boh sa o ňu postará. Potom zmenil tému a palatínovi pripomenul, aby mu už vrátil 500 florénov. Navrhoval, aby ich ľahko zaplatil tak, že kráľovský pokladník umožní Dóczymu jeho mzdu (*sallarium*) vybrať v Tekovskej a Nitrianskej stolici. List zakončil prianím Božej ochrany počas dlhých a šťastných rokov.⁶³ Z formulácie nie je jasné, či išlo o Báthoryho súkromný dlh, o platbu spojenú s výkonom jeho úradnej funkcie, alebo o odmenu určenú pre Dóczyho. Vzhľadom na nasledujúci údaj o Dóczyho odmenení nevyklúčujem, že išlo o mesačnú mzdu. Na uhradenie sumy malo v každom prípade poslúžiť vyberanie kráľovskej dane. Vážnosť situácie viedla Františka opakovane k devocionálnym prejavom. Je vhodné uviesť, že v korešpondencii obvykle používal záverečný pozdrav odkazujúci na mariánsku úctu.⁶⁴ Nemuselo ísť iba o štylizáciu. Vyjadrením

---

aróvár 2019, s. 26–29, 57; Monika TIHÁNYIOVÁ, *Bubekovci z Plešivca. Úspechy a pády jedného rodu v politike a umení*, sine loco 2017, s. 53–54.

62 MNL OL, DF 241 217.

63 Edícia listu *Politikátörténeti források Bátori István első helytartóságához (1522–1523)*, Norbert C. Tóth (ed.), Budapest 2010, č. 64, s. 84. K obsahu M. TIHÁNYIOVÁ, *Pribuzenské vzťahy a komunikácia*, s. 115, pozn. 60.

64 *Valeat vestra fraternitas in filium Virginis Gloriose* a variácie tohto pozdravu. MNL OL, DL 20 728, 20 960, DF 266 570, DL 21 083, 20 998, 21 016, 21 053, 21 078, 21 113, 22 133, 24 316.

osobnej zbožnosti bola púť Františka Dóczyho do pavlínskeho kláštora na Jasnej Hore (Čenstochová), kde v roku 1523 vstúpil do tamojšieho bratstva uhorských pútnikov.⁶⁵ Vystáva otázka, či boli dôvodom konania púte prosby za uzdravenie manželky. Kláštor bol vyhľadávaným cieľom pútnikov z Uhorska, vrátane početných šľachticov. Spomedzi dvoranov – komorníkov ho predtým navštívili Mikuláš Tárcazy (neskôr i jeho rodina) a Imrich Ország.⁶⁶ Dôvody konania púti tradične spájali kult Panny Márie a prosby či poďakovanie za zdravie. Reprezentovali podobu religiozity ešte pred nástupom reformácie.

V tom istom roku bol František Dóczy poverený diplomatickou úlohou, poslanstvom na ríšsky snem do Norimbergu s cieľom získať podporu pre Uhorsko v boji proti Osmanom. Po odložení konania snemu Dóczy cestu napokon nepodnikol. Pre plánované poslanstvo však uhorský kráľ vydal poverovacie a ochranné listiny.⁶⁷ Okrem bežnej latinčiny sa medzi nimi zachoval aj glejt v češtine adresovaný všeobecne richtárom a členom mestských rád. Dôvodom bola nepochybne skutočnosť, že František Dóczy sídliači na Revišti, v tom čase kráľovský radca a tekovský župan, mal prechádzať do Bavorska cez Moravu a Čechy. Ludovít II. preto nariadil zástupcom miest, aby v prípade potreby poskytl poslanstvu voz, kone a sprievod. Mali tým prispieť k jeho bezpečnej ceste i návratu.⁶⁸

65 Janusz ZBUDNIEWEK, *Jasnogórski rękopis „Regestrum Confraternitatis Fratrum S. Pauli Primi Heremite“ z lat 1517–1613*, Studia Claromontana 6, 1985, s. 275. Spolu s ním požiadal o prijatie do bratstva Krištof Kindernay, syn vyššie spomínaného Šimka, farár z dediny Dubová na Lupčianskom panstve. Štátny archív v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Banská Bystrica, fond Mestečko Slovenská Lupča, č. 40, Mestský majetkovoprávny protokol, fol. 3.

66 IDEM, *Jasnogórski rękopis*, s. 259, 261, 266, 297.

67 Bálint LAKATOS, *Diplomats of the kings of Hungary and Bohemia (1490–1526)*, in: *Reform and Renewal in Medieval East and Central Europe: Politics, Law and Society*, Suzana Miljan – Éva B. Halász – Alexandru Simon (ed.), Cluj-Napoca – Zagreb – London 2019, s. 312–313. V plnom znení edoval B. IVÁNYI, *Adalékok nemzetközi érintkezéseink történetéhez*, č. 40, s. 356–357, č. 41, s. 357–358, č. 42, s. 359–360, č. 43, s. 360–361.

68 *Wieszte, że posielame w pilnych a znamenitych potrzebach, czo se neprzatel naszých temerz wsseho krzestianstwa newierzycznych Turkuow dotyczye do Nornbergka wrozoneho Ffrancze Ducio na Rewisistj, raddu nassy a haythmana krage Tekewekeho, wierneho nasseho mileho. Protoż zadame w s pilnosti poraucegiecze, když od niego pozádani budete, że ge y wozem, konmij y pruowodem opatrzycze tak, aby nam tim snaze a bezpeczniegij to poselstwie spuosobiti a k nam se zase nawaritati mohl. Kdeż o was gine pochybnosti nemame, znagiecze takowau nassy a wsseho krzestianstwa pilnu potrzebu, że se tak zachowate, jakoż wam pýssem.* MNL OL, DL 23 764. Ori-

Písomnosť tohto druhu, vydaná uhorským panovníkom pre domáceho dvorana, sa javí podľa súčasného stavu poznania ojedinelá. Doposiaľ bol známy iba *salvus conductus* od uhorských šľachticov vydaný v českom jazyku pre ich spojencov.⁶⁹ S pozíciou Františka Dóczyho ako radcu a po časovom odstupe opäť i vyslanca bola spojená finančná kompenzácia a ohodnotenie. Kráľ Ľudovít napriek tomu za služby, ktoré Dóczy od mladosti preukazoval jeho otcovi Vladislavovi a potom i jemu samotnému „s veľkou starostlivosťou“ od detského veku až doposiaľ, nemohol udeliť žiadny úrad zodpovedajúci jeho postaveniu. Rozhodol preto, že Dóczymu každý rok uhradí mzdu vo výške 600 florénov a sol v hodnote 300 florénov, ako aj zimné a letné šaty ušité zo zlatohlavu. Podľa listiny takúto odmenu dostával, ešte keď bol hlavným kráľovským komorníkom. Ľudovít preto nariadil pokladníkovi Alexejovi Thurzovi a budúcim pokladníkom, aby Františkovi Dóczymu odmenu vyplácali každoročne z kráľovských príjmov.⁷⁰ S prihliadnutím na dobové hodnotenia kráľa s povestou bezstarostného a ľahkovážneho mladíka⁷¹ možno uvažovať o hodnovernosti uvedených údajov. Za predpokladu, že boli spoľahlivé, predstavujú cenný doklad o ročných príjmoch a hmotnej podpore niekdajšieho hlavného komorníka. Od obdobia vlády Vladislava II. sú známe zmluvy, podľa ktorých sa panovník zaväzoval poskytovať finančnú odmenu, sol a ošatenie pre krajiniských hodnostárov, resp. zástupcov kráľovských úradov. Nie vždy však došlo k uhradeniu všetkých nákladov. Vzhľadom na početnosť osôb, ktoré mali byť oblečené, presahovalo šitie odevov kapacitné možnosti dvora. Kráľovská pokladňa preto poskytovala dvorskému krajčírovi materiál (látku) a šaty šili pod jeho vedením podľa požadovaných vzorov mestskí krajčíri. Takýto postup bol rozšírený aj na iných panovníckych dvoroch.⁷² V kontexte služby na dvore možno pripomenúť, že odovzdávaná odmena bola nepriamo príslubom pre pokračujúce budúce služby.

ginál vydaný Ľudovítom II. v Budíne 12. 6. 1523. Regest uverejnil B. IVÁNYI, *Adalékok nemzetközi érintkezéseink történetéhez*, č. 40a, s. 357.

69 *Stredoveké české listiny*, Štefan Kniezsa (ed.), Budapest 1952, č. 4, s. 13–14, č. 75, s. 121.

70 MNL OL, DL 23 816; J. FÓGEL, *II. Lajos udvartartása*, s. 134.

71 D. DVORÁKOVÁ, *Zábava a slávnosti na uhorskom kráľovskom dvore*, s. 175–177.

72 A. KUBINYI, *Alltag und Fest am ungarischen Königshof*, s. 209–210, pozn. 87; Kirsten O. FRIELING, *Sehen und gesehen werden. Kleidung an Fürstenhöfen an der Schwelle vom Mittelalter zur Neuzeit (ca. 1450–1530)*, Ostfildern 2013, s. 257–262.

Vzhľadom k uvedenému neprekvapuje, že panovník naďalej poveroval Františka vedením posolstiev. Vyslal ho na český snem konaný v Prahe v júli 1524, aj na snem konaný v Olomouci vo februári 1525. V druhom prípade kráľovské účty uvádzajú aj vyčíslenie nákladov na cestu. Dóczy a jeho sprievod dostali na výdavky štedrú sumu 200 florénov. Na cestu do Olomouca mu poslúžili štyri vozy, resp. koče.⁷³ Rokovania v Českom kráľovstve prebiehali v atmosfére príprav na nadchádzajúci konflikt Uhorska s Osmanmi. Vzápätí sa priamo podieľal na zabezpečovaní finančných zdrojov pre vojsko. Tekovský župan a kráľovský komorník František Dóczy spolu s vesprímskym prepoštom Jánom na príkaz kráľa Ľudovíta II., pápežského legáta Antonia Burgia a ostrihomského arcibiskupa Ladislava Szalkaiho od cirkevných inštitúcií urýchlene získavali prostriedky potrebné na vedenie vojny. Počas júna a júla 1526 prevzali (skonfiškovali) chrámové poklady v Ostrihomskej kapitule, v kláštore na Bzovíku, v meste Kremnica a v Kláštore pod Znievom.⁷⁴ Odpoveď na otázku, či sa Dóczy zúčastnil 29. augusta bitky pri Moháči, je nejednoznačná. Ešte 5. augusta písal zástupcom mesta Banská Štiavnica, že sa v nasledujúci deň plánoval pripojiť k vojsku, ale do počul sa správy o vzbúrených baníkoch. Mestu by rád poskytol pomoc. Musí však ísť a ponecháva to na Boží osud. Keby mohol zostať, Boh mu je svedkom, žil a zomrel by s nimi, ale jeho česť ho núti ísť. Radil mestu, nech požiada kráľovnú alebo kráľa, aby kvôli funkcii župana mohol zostať. Ak by ho správa od nich zastihla cestou, môže sa vrátiť.⁷⁵ Pramene spojené s bitkou pri Moháči menujú jej účastníkov, údajných účastníkov, obeť a údajné obeť. Podľa spoľahlivých zdrojov z vyššie spomínaných dvoranov v bitke zahynuli napr. František Balassa, Mikuláš Tárcazay a Michal Podmanický. Naopak, z bojiska sa vrátil niekdajší hlavný

73 B. IVÁNYI, *Adalékok nemzetközi érintkezéseink történetéhez*, č. 44, s. 361; Vilmos FRAKNÓI, *II. Lajos király számadási könyve 1525*, Magyar Történelmi Tár 22, 1877, s. 31–32.

74 MNL OL, DF 238 258, 249 430, 249 876, 249 877, 274 521 snímok 393. É. Gyulai namiesto Kláštora pod Znievom uvádza mesto Krupinu. É. GYULAI, „*Antiqua et non obscura familia*“, s. 62, pozn. 34.

75 List bol publikovaný a komentovaný s čítaním pasáže: *sed horror meus cogit, ut vadam. Dokumenty k baníckemu povstaniu na Slovensku (1525–1526)*, Peter Ratkoš (ed.), Bratislava 1957, č. 114, s. 191; Peter RATKOŠ, *Povstanie baníkov na Slovensku roku 1525–1526*, Bratislava 1963, s. 234–235. Pasáž však znie: *sed honor meus me cogit, ut vadam*. MNL OL, DF 234 989. Za upozornenie a konzultácie k možnej účasti alebo neúčasti Františka Dóczyho v bitke pri Moháči ďakujem dr. Tiborovi Neumannovi.

komorník Imrich Ország.⁷⁶ Pokiaľ sa František Dóczy skutočne pripojil k uhorskej armáde, z Moháča tiež vyviazol živý. V septembri 1526 sa zdržiaval na svojom tekovskom panstve, odkiaľ organizoval obranu regiónu pred hroziacim osmanským postupom.⁷⁷ Vzápätí sa zmienky o ňom vytrácajú. V kontraste s predošlými frekventovanými dokladmi naznačujú jeho úmrtie.

Príbeh kráľovského komorníka Františka Dóczyho môže slúžiť ako príklad kariérnej dráhy osobnosti pochádzajúcej z navonok skromných pomerov, ktorá sa z prehliadanej a okrajovej úlohy v rámci príbuzenstva presunula do rešpektovanej pozície dvorského hodnostára. Za postup spočiatku vďačil strýkovi, kráľovskému pokladníkovi Urbanovi z Veľkej Lúče, vďaka ktorému vyrastal v dvorskom prostredí. Skorá prítomnosť Františka Dóczyho medzi komorníkmi uhorského kráľa Vladislava II. viedla k získaniu potrebnej dôvery u panovníka ešte v mladom veku. Následne počas služby na dvore Dóczy preukazoval orientáciu v mocenských záujmoch, ktorú posilňovala sieť jeho kontaktov až po úroveň kráľa a palatína. Bolo preto prirodzené, že medzi najvyššiu svetskú elitu – barónov – zamierilo jeho potomstvo.⁷⁸ K charakteristike dvorana Dóczyho prispieva jeho kultivovaný písomný prejav v početne zastúpenej korešpondencii (i keď zrejme neabsolvoval univerzitné štúdium), ako aj jazykové schopnosti, ktoré mu umožnili vytvoriť osobný vzťah s Jagelovcami a v úlohe vyslanca ho nasmerovali do Čiech, na Moravu a Sliezska. Kontrastne až protirečivo pôsobia správy o Františkovi Dóczyom od nástupu Ľudovíta II., keď zastával funkciu hlavného kráľovského komorníka a županské úrady. O narastajúcom sebavedomí a vplyve vypovedá jeho bezohľadné konanie voči najbližším príbuzným. Opačne, v rodinnom živote sa mohol prejavovať ako zbožný a starostlivý muž. Mozaiku rôznorodých charakteristík zjednocuje úspešné a dlhotrvajúce účinkovanie na kráľovskom dvore. Za výnimočné možno považovať, že navzdory konkurencii baró-

76 STEPHANUS BRODERICUS, *De conflictu Hungarorum cum Solymano Turcarum imperatore ad Mohach historia verissima*, Petrus Kulcsár (ed.), Budapest 1985, s. 56–57; CASPARUS URSINUS VELIUS, *Lajos király haláláról és Magyarországi bukásáról*, Péter Kasza (ed.), Budapest 2020, s. 157–158; Antonín KALOUS, *Die Schlacht bei Mohács: böhmische und vatikanische Quellen*, in: Maria von Ungarn (1505–1558). Eine Renaissancefürstin, Martina Fuchs – Orsolya Réthelyi (ed.), Münster 2007, s. 110–112.

77 *Dokumenty k baníckemu povstaniu*, č. 130, s. 215, č. 131, s. 216–217; P. RATKOŠ, *Povstanie baníkov na Slovensku*, s. 247–249.

78 Podrobne o tejto etape dejín rodu É. GYULAI, „*Antiqua et non obscura familia*“, s. 63–92.

nov a iných dvoranov slúžil František Dóczy kontinuálne Vladislavovi II. aj Ludovítovi II. viac ako tridsať rokov, pričom si udržiaval, alebo i posilňoval postavenie. Jeho kariéra v meniacich sa podmienkach vypovedá o nadaní a individuálnych schopnostiach v období, počas ktorého autorita panovníka ustupovala aj kvôli talentovaným šľachticom. Príležitosti pre ďalšie bádanie poskytuje pokračujúca komparácia s inými členmi dvora, ale i otázky personálnych väzieb medzi správou kráľovských a Dóczyho súkromných majetkov. Osobitný tematický okruh pre budúce výskumy ponúka detailnejšie štúdium jeho hospodárskeho zázemia. Výpoveď písomných prameňov napokon presahujú otázky osobnej reprezentácie vyjadrenej v stavebnom usporiadaní sídiel, ktoré ďalej môžu doplniť poznatky o sociálnom a kultúrnom zaradení uhorského dvorana.

ROYAL CHAMBERLAIN FRANCIS DÓCZY: Networking and social rise at the Jagiellonian court in Buda

The royal courtier Francis Dóczy (c. 1478–1526) did not come from an old noble family. His father Benedict was promoted to the rank of nobleman, but he died soon after. Although the family came from the village of Veľká Lúč (Nagylucse) in the Bratislava (Pozsony) county, Francis took the surname of his stepfather in the form of Dóczy. Thanks to the position of his uncle, the master of the treasury Urban, Francis Dóczy from the age of eight was able to serve first at the court of the Hungarian archbishop. From 1494 at the latest, Francis Dóczy was a chamberlain (*cubicularius*) at the court of King Wladislaus II in Buda. He repeatedly accompanied the King on his journeys to the Kingdom of Bohemia. Communication skills were probably one of the reasons why the young chamberlain gained the king's trust. Francis Dóczy owned castle Revište, which he shared with his cousin Ladislav of Nagylucse. A series of letters addressed by Francis to Ladislav testifies to the formation of positive relations with other courtiers as well as to the strengthening of property interests. In 1515, King Wladislaus II appointed Francis Dóczy as master chamberlain (*supremus magister cubiculariorum*) to the heir to the throne, Prince Louis. Although this was an office reserved for barons, Francis was also later the master chamberlain of King Louis II. The continued trust of the king is documented by the cumulative functions of Francis Dóczy, especially in diplomacy. His growing position at the royal court, on the other hand, manifested itself in his unscrupulous actions towards his closest relatives. There are indications that Francis Dóczy took part in the Battle of Mohács. However, he did not perish on the battlefield.